

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI  
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**“TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ XO‘JALIGINI  
MEXANIZATSIYALASH MUHANDISLARI INSTITUTI” – MILLIY TADQIQOT UNIVERSITETI**

**M.SH. MAMATKULOV**

**A.Z. TABAYEV**

**O‘rta maxsus professional ta‘limning**

**5.32.06.01–Buxgalteriya hisobi va audit kasbi bo‘yicha**

# **BUXGALTERIYA HISOBI**

**o‘quv amaliyoti uchun**

## **O‘QUV QO‘LLANMA**

Toshkent 2022

**Mazkur o'quv qo'llanma O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Oliy, o'rta maxsus va professional ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvifiqlashtiruvchi kengashning 2021-yil 18-noyabrdagi 8-son yig'ilishida ma'qullangan va Vazirlikning 2021-yil 23-noyabrdagi 500-son buyrug'i bilan tasdiqlangan va joriy etigan 5.32.06.01-Buxgalteriya hisobi va audit kasbi bo'yicha "Buxgalteriya hisobi" o'quv amaliyoti maxsus fani o'quv dasturi asosida tayyorlandi.**

**Mualliflar:** "TIQXMMI"-MTU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasida dotsenti i.f.d. M.Sh. Mamatkulov

"TIQXMMI"-MTU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasida dotsenti A.Z. Tabayev

**Taqrizchilar:** TMI, "Byudjet hisobi va g'aznachilik ishi" kafedrasida dotsenti i.f.d. A.A. Ostonaqulov

"TIQXMMI"-MTU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasida mudiri, PhD., dots. A.K. Axmedov

Mamlakatimizning bozor iqtisodiyoti tizimiga o'tishi munosabati bilan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'zlarining mavjud mablag'laridan samarali foydalanishi, aktivlarni optimal boshqarish ularning oldidagi asosiy vazifa bo'lib hisoblanadi. Chunki, korxonaning barqaror rivojlanishi uning mavjud mablag'larini samarali boshqarish va joylashtirishga bevosita bog'liqdir. Iqtisodiyotimizning muhim bo'g'ini hisoblangan korxonalar tizimida amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar tufayli korxonalar tizimining barqarorligi va qulay rivojlanishi uning faoliyatining huquqiy asosining qay darajada ta'aminlanishiga bog'liqdir. SHu maqsadda, islohotlarning birinchi bosqichida korxonalar tizimining huquqiy asosi yaratildi va ikkinchi pog'onasi bo'lmish sanoat korxonalarining tashkil etilishi bilan sanoat korxonalarida ichki nazoratni shakllantirish hamda takomillashtirish maqsadida korxonalarda audit xizmatlari tashkil qilindi. Bundan asosiy maqsad, korxonalarining aktsiyadorlik jamiyati asosida tashkil qilinishi hamda barcha sanoat korxonalarida doimiy nazoratning yangi barcha bozor subhektlari talabiga javob beradigan shaklini joriy qilishdir.

Ushbu sharoitda O'zbekistonning globallashtirish jarayonlaridagi ishtiroki masalasi ko'p jihatdan moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va ularga berilgan holisona baho, yahni auditorlik xulosasiga bog'liqdir. Konsolidatsiyalashgan hisobotni tuzilishi to'g'riligini isbotlash va tasdiqlash uchun auditorlar so'rov, kuzatuv, aktivlar va majburiyatlarni tekshirish, ma'lumotlarni tasdiqlash, hujjatlarni tahlil qilish, qayta hisoblash, tahliliy muolajalar kabi umumqabul qilingan uslub va usullardan foydalanishlari zaruriy shartlardan hisoblanadi.

O'quv qo'llanmaning asosiy maqsadi – o'rta maxsus professional ta'lim tizimida o'quvchi talabalarda buxgalteriya hisobiga oid bilimlarini amaliy jihatdan mustaxkamlash va amaliyotda qo'llay olishga, korxonalarda hisob tizimining tuzilmaviy bo'linmalarini tashkil etish bo'yicha amaliy malakaga ega bolish, boshlang'ich buxgalteriya hujjatlarini tuzish, hisob siyosati va mezonlarini ishlab chiqarish, hujjatlar, turli xarakterdagi iqtisodiy axborotlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

O'quv qo'llanma o'rta maxsus professional ta'limning 5.32.06.01–Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi uchun mo'ljallangan, o'rta kasbiy ta'limning davlat ta'lim standartining talablarini hisobga olgan holda "Buxgalteriya hisobi" o'quv amaliyoti bo'yicha o'quv dasturiga asosan tuzilgan bo'lib, o'rta maxsus ta'lim o'quvchilari uchun asosiy o'quv amaliyoti adabiyoti sifatida ishlab chiqilgan. Shuningdek, o'rta maxsus ta'lim o'qituvchilari va iqtisodiyot yo'nalishidagi o'rta maxsus ta'lim o'quvchilariga va audit masalalari bilan shug'ullanuvchi boshqa shaxslarga bag'ishlangan.

**Mamatkulov M.Sh., Tabayev A.Z. "Buxgalteriya hisobi" o'quv amaliyoti uchun o'quv qo'llanma. – T.: 2022: - 126 b.**

## MUNDARIJA

Kirish .....	4
1-mavzu Buxgalteriya hisobini tashkil etish va unga qoyiladigan talablar. Moliyaviy hisob va hisobotning mohiyati.....	5
2-mavzu Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar hisobi.....	7
3-mavzu Investitsiyalar hisobi.....	15
4-mavzu Materiallar hisobi.....	18
5-mavzu Tayyor mahsulot(tovar, ish, xizmat)lar va ularning sotilishini hisobga olish.....	25
6-mavzu Pul mablag'lari va hisob kitoblar hisobi.....	30
7-mavzu Mehnat va ish haqini hisobga olish.....	42
8-mavzu Majburiyatlar hisobi.....	53
9-mavzu Xusuiy kapital hisobi.....	62
10-mavzu Moliyaviy natijalar hisobi.....	65
11-mavzu Moliyaviy hisobotlarni tuzish va taqdim etish.....	67
12-mavzu Boshqaruv hisobini tashkil etish. Xarajatlarni turkumlash va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish.....	86
13-mavzu Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etish.....	90
14-mavzu Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish..	98
15-mavzu Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish.....	120
Tavsiya etiladigan adabiyotlar ro'yxati	125

## Kirish

Biznes sohasida ishlarni muvaffaqiyatli yuritish uchun buxgalteriya hisobi va hisobotining asosiy qonunlarini bilish zarur. Buxgalteriya hisobini o`rganish boshqaruv qarorlarini qabul qilishda bilim va mahoratga ega bo`lish imkonini beradi.

Buxgalteriya hisobi juda qadimda xo`jalik faoliyatining zaruriyati va ehtiyoji sifatida yuzaga kelgan. Buxgalteriya hisobi bozor iqtisodiyotini barpo etishda muhim o`rin egallaydi. Respublikamiz iqtisodiyotining xo`jalik yuritishida bozor sharoitlariga o`tish davrida uning ahamiyati beqiyos ravishda oshadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida buxgalteriya hisobini to`g`ri tashkil etish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi vaqtda mamlakatda mavjud bo`lgan buxgalteriya hisobi va hisoboti tizimini bozor iqtisodiyoti talablariga muvofiqlashtirish iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Buning uchun 2016 yil "Buxgalteriya hisobi to`g`risida"gi qonun va Buxgalteriya hisobi milliy standartlari (BHMS) ishlab chiqildi. Ular buxgalteriya hisobi shakllari va usullarini tanlashda korxonalarining mustaqilligini kengaytiribgina qolmasdan, hisob axborotining ishonchligi uchun ularning mas`uliyatini ham oshirmoqda. Buxgalteriya tizimini isloh qilishda xalqaro tamoyillarga asoslangan hisobvaraqlar rejasining qabul qilinishi navbatdagi muhim qadamlardan biri bo`ldi. Yangi hisobvaraqlar rejasi O`zbekiston Respublikasida faoliyat yuritib kelayotgan korxonalarining tashqi iqtisodiy aloqalarga kirishishida asosiy vosita bo`lib xizmat qiladi. Buxgalteriya hisobini isloh qilinishi, uning boshqaruv hisobi, moliyaviy hisob va soliq hisobiga bo`lib o`rganishimizni talab etadi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasidan ma`lumki, buxgalteriya hisobini bunday ajratilgan xolda tashkil qilish nafaqat korxonaning, boshqa manfaatdor tomonlarning istiqboli uchun xizmat qiladi.

Bozor iqtisodiyotiga bosqichma - bosqich o`tish sharoitida nafaqat buxgalteriya hisobi tizimini isloh qilish, shuningdek bu sohada malakali kadrlar tayyorlash masalasiga ham jiddiy e`tibor berish zarur. Buning uchun iqtisodiy yo`nalishlardagi kasb-hunar kollejlari "Buxgalteriya hisobi" yo`nalishida ta`lim olayotgan o`quvchilarni bu vazifani puxta o`rganishlariga qiziqtirish, nazariya bilan amaliyotni bog`lash maqsadida mukammal amaliy mashg`ulotlar olib borish zarur. Ushbu amaliy mashg`ulotlar qo`llanmasi kollej o`quvchilarining buxgalteriya hisobini amaliy o`rganishlarida yaxshi natija beradi. Unda hisob ishlariga oid barcha muomalalar yoritilishiga erishildi deb o`ylaymiz.